

ЗАСТОСУВАННЯ ЛЕКСИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНОГО ФІЛЬМУ «МОНСТРИ НА КАНІКУЛАХ»

Ольга ХОРОШУН

викладач кафедри англійської мови та прикладної лінгвістики

Навчально-наукового інституту іноземної філології

Житомирського державного університету імені Івана Франка

вул. В. Бердичівська, 40, Житомир

ORCID: 0000-0002-8793-3916

olga.khoroshun84@gmail.com

Запропонована розвідка присвячена перекладацьким трансформаціям, що застосовуються у ході перекладу сучасного англомовного мультиплікаційного фільму «Монстри на канікулах» українською мовою. Проблема перекладацьких трансформацій, попри свою достатню розробленість, залишається однією з найактуальніших у сучасному перекладознавстві, адже для відтворення іншомовного тексту перекладач вдається до низки перетворень, що повністю або частково змінюють речення. Переклад мультиплікаційних фільмів належить до аудіовізуального перекладу. Особливість такого типу перекладу полягає у синхронізації невербальних і вербальних компонентів, що ускладнює роботу перекладача. Аудіовізуальний переклад об'єднує різні види перекладу – письмовий, синхронний, послідовний тощо, адже робота перекладача над аудіовізуальним перекладом передбачає роботу не лише з текстом (скриптом), а й з коментарями/діалогами, звуковим супроводом та відеорядом. Актуальність нашої статті полягає у необхідності досліджень у сфері перекладознавства та вивчення особливостей лексичних і граматичних трансформацій у аудіовізуальному перекладі. Незважаючи на те, що англійська мова є однією із найбільш уживаних та популярних мов світу і є офіційною мовою у більшості провідних країн світу, а її вивчення є, безумовно, необхідним, все ж таки існує нагальна потреба у перекладі англомовної аудіовізуальної продукції (кінофільмів, мультиплікаційних фільмів, серіалів тощо) українською мовою. Культура, що лежить в основі мови, збагачує її високою емоційною цінністю. Таким чином, потреба у якісному перекладі аудіовізуальної продукції існує для того, щоб український глядач мав змогу долучитися до англомовної культури. Переклад аудіовізуальної продукції дозволяє цілісно та правильно донести до кожного глядача посил, головну думку та сенс, закладений автором.

Ключові слова: *перекладознавство, аудіовізуальний переклад, мультиплікаційний фільм, лексичні перекладацькі трансформації.*

USE OF LEXICAL TRANSFORMATIONS IN THE UKRAINIAN TRANSLATION OF THE ANIMATED MOVIE “HOTEL TRANSYLVANIA”

Olga Khoroshun

*Lecturer at the Department of English Language and Applied Linguistics,
Educational and Scientific Institute of Foreign Philology
Zhytomyr Ivan Franko State University
40 V. Berdychivska str., Zhytomyr
ORCID: 0000-0002-8793-3916
olga.khoroshun84@gmail.com*

The proposed investigation is devoted to the translation transformations used in the course of translating the modern English-language animated film “Hotel Transylvania” into Ukrainian. The problem of translation transformations, despite its sufficient development, remains one of the most relevant in modern translation studies, because in order to reproduce a foreign language text, the translator resorts to a number of transformations that completely or partially change sentences. Translation of animated films refers to audiovisual translation. The peculiarity of this type of translation is the synchronization of non-verbal and verbal components, which complicates the work of the translator. Audiovisual translation combines different types of translation: written, simultaneous, sequential, etc., because the translator’s work on audiovisual translation involves working not only with the text (script), but also with comments/dialogues, sound accompaniment and video. The relevance of our article lies in the need for research in the field of translation studies and the study of the peculiarities of lexical and grammatical transformations in audiovisual translation. Despite the fact that English is one of the most widely used and popular languages in the world and it is the official language in most of the world’s leading countries, and the fact that its study is definitely necessary, there is still an urgent need for the translation of English-language audiovisual products (movies, animation films, series, etc.) in Ukrainian. The culture underlying the language enriches it with a high emotional value. Thus, there is a need for high-quality translation of audiovisual productions in order for the Ukrainian audience to be able to join the English-speaking culture. Translation of audiovisual productions is necessary in order to fully and correctly convey the message, main idea and meaning laid down by the author to each viewer.

Key words: *translation studies, audiovisual translation, animated film, translation transformations, lexical translation transformations.*

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток кіноіндустрії та невпинна глобалізація світу є причиною появи великої кількості кіно- та мультиплікаційної продукції, що підвищує попит на якісний (адекватний) аудіовізуальний переклад (далі – АВП). Питання АВП тривалий час залишалось поза увагою науковців, та

останнім часом інтерес до цього виду перекладу стрімко зростає, про що свідчить низка робіт вітчизняних та зарубіжних науковців, присвячених цьому питанню. Вивченням проблем АВП займалися такі вчені: А. Безверхня, В. Горшкова, Я. Кривонос, А. Кулікова, О. Мазур, Р. Сегол, Н. Скоромислова, М. Снеткова.

Аудіовізуальний переклад об'єднує різні види перекладу – письмовий, синхронний, послідовний тощо, адже робота перекладача над аудіовізуальним перекладом передбачає роботу не лише з текстом (скриптом), а й з коментарями/діалогами, звуковим супроводом та відеорядом.

Метою нашої роботи є дослідження особливостей застосування лексичних перекладацьких трансформацій (далі – ПТ) під час перекладу сучасного англomовного мультиплікаційного фільму «Монстри на канікулах» українською мовою.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- проаналізувати зміст поняття «лексична трансформація» у перекладознавстві;
- розглянути класифікації перекладацьких трансформацій;
- проаналізувати особливості застосування лексичних перекладацьких трансформацій під час перекладу сучасних англomовних мультиплікаційних фільмів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Головною вимогою до перекладу є його еквівалентність до тексту оригіналу. Для досягнення цієї еквівалентності майже завжди необхідно вдаватися до спеціальних прийомів, що належать до розробленої системи трансформації перекладу. Метою цих перекладацьких трансформацій є, насамперед, збереження змісту та стилістичних або декоративних особливостей тексту оригіналу.

На думку О.О. Селіванової, трансформація є основою більшості перекладацьких прийомів. Метою будь-якої трансформації є зміна формальних (лексичних чи граматичних) або семантичних складових частин вихідного тексту задля збереження інформації в перекладеному тексті [1, с. 536].

«Лексичні трансформації або перетворення – це унікальні зміни лексичних елементів мови оригіналу з метою забезпечення адекватності перекладу. Вони застосовуються у тому випадку, коли відповідники в мові перекладу або відсутні у словниках, або нормально не передають стилістичні, семантичні та прагматичні характеристики перекладу» [2, с. 13]. Такі трансформації зумовлені тим, що обсяг значень лексичних одиниць перекладених мов не збігається. Лексичні трансформації з'являються тоді, коли вибір прямого еквіваленту псує оригінал або взагалі робить його переклад неможливим. Причинами виникнення цих трансформацій науковці вважають такі явища:

- 1) відмінності у смисловому об'ємі;
- 2) різність ознак одного денотата в різних мовах;
- 3) відмінності у вживанні слів, що мають одне значення;
- 4) різну словосполучуваність [3, с. 102].

У ході дослідницької роботи ми розглянули декілька різних класифікацій лексичних трансформацій, а найкращою вважаємо класифікацію В.І. Карабана, який виокремлював такі лексичні трансформації у своїх роботах:

- 1) частиномовну заміну слова однієї мови на слово іншої мови;
- 2) додавання слів;
- 3) вилучення слів;
- 4) конкретизацію значення слів;
- 5) генералізацію значення слів;
- 6) перестановку слів [4, с. 38–54].

Цікавою, на нашу думку, є класифікація, у межах якої науковці виділяють такі трансформації:

- диференціацію значень;
- конкретизацію значень;
- генералізацію значень;
- модуляцію;
- антонімічний переклад;
- цілісне перетворення;
- компенсацію втрат під час перекладу [5, с. 78].

Виклад основного матеріалу. У ході нашого дослідження ми виявили низку лексичних перекладацьких трансформацій, до яких вдався перекладач під час роботи з текстом.

Перш за все необхідно приділити увагу калькуванню, яке іноді називають дослівним перекладом. Калькування використовується тоді, коли необхідно перекласти слово чи словосполучення, що не має еквіваленту, хоча іноді еквівалент все ж таки є. Застосовуючи цю трансформацію, перекладач повинен зберегти структуру оригіналу. Калькування як один із прийомів перекладу частіше застосовується у ході перекладу термінології або складних слів. Калькування можна застосовувати лише тоді, коли перекладний відповідник, утворений таким способом, не порушує правила і норми вживання слів в українській мові.

Аналізуючи англійський та український скрипт МФ «Монстри на канікулах», ми виявили значну кількість прикладів калькування (дослівного перекладу), що зумовлено існуванням у мові-джерелі (далі – МД) і мові-реципієнті (далі – МР) паралельних лексичних та лексико-семантичних структур.

Оригінал: *This is a hotel, not a cemetery.*

Переклад: *Це готель, а не кладовище.*

Оригінал: *Where did you find that card?*

Переклад: *Де ти знайшла цю листівку?*

Оригінал: *And how did you find this place?*

Переклад: *І як ти знайшов це місце?*

Поширеною трансформацією є конкретизація значення. В.І. Карабан писав: «Конкретизація значення – це лексична трансформація, внаслідок якої слово (термін) або словосполучення широкої семантики в оригіналі замінюється словом (терміном) або словосполученням вужчої семантики в перекладі» [4, с. 39].

Оригінал: *Sir! Sir! Sir!*

Переклад: *Графе! Графе! Графе!*

Запропонований приклад ілюструє ПТ конкретизації, оскільки у тексті оригіналу ми бачимо звертання *ser*, що було адресовано Дракулі. На нашу думку, вибір перекладача був зумовлений фоновими знаннями щодо історії графа Дракули, що і спонукало перекладача використати більш конкретизовану лексичну одиницю *графе*.

Генералізація є протилежним явищем до конкретизації. Генералізація – це лексична перекладацька трансформація, «внаслідок якої слово із вузьким значенням, що перекладається, замінюється в перекладі на слово із ширшим значенням» [4, с. 234]. У такому випадку термін оригіналу спрощується та узагальнюється для українського читача, якому можуть бути незрозумілі реалії, передані автором.

Оригінал: *I've got tickets to six Dave Matthews Band concerts.*

Переклад: *Пропадуть квитки на шість рок-концертів.*

У наведеному прикладі можемо бачити, що в оригінальному тексті використовується назва американського рок-гурту “*Dave Matthews Band*”, та, оскільки цей рок-гурт не має такої популярності серед українських слухачів, перекладач використовує ПТ генералізації, змінивши назву конкретного рок-гурту на лексему загального значення *рок-концерт*.

Ще одним досить розповсюдженим видом ПТ є функціональна заміна слова, що полягає у заміні лексичної одиниці МД на лексичну одиницю МР, яка не є еквівалентом, але не змінює змісту висловлювання і не спотворює загального розуміння оригінального тексту. У процесі перекладацької діяльності ПТ заміни можуть стосуватися не лише лексичних одиниць, а й граматичних структур (видо-часові форми слів, частиномовні заміни, заміна членів речення тощо). Заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови відбувається через різні лексичні та граматичні особливості МД й МР та відмінності в мовленнєвих нормах [1].

Оригінал: *My Little baby!*

Переклад: *Моя кровопивочко!*

У наведеному прикладі можемо побачити, що звертання Дракули до своєї доньки в оригінальному тексті МФ має дослівний переклад *моє мале дитя*, але у тесті перекладу ми бачимо функціональну заміну словосполучення *little baby* на іменник *кровопивочка*, що, на нашу думку, зумовлена екстралінгвістичними чинниками МФ та особливостями відеоряду. Такі ж функціональні заміни простежуємо у таких прикладах:

Оригінал: *Of couse, my little one!*

Переклад: *А як же, моя гадинко!*

Оригінал: *Maid, clean up this room!*

Переклад: *Відьмо, прибери тут!*

Додавання слова – це перекладацька трансформація, яка зумовлена необхідністю додавання іншого слова або слів через компресію [4, с. 6]. Зазначена трансформація простежується у такому прикладі:

Оригінал: *Paradise?*

Переклад: *Зібралася в рай?*

Протилежним явищем є вилучення, тобто видалення зайвих слів. Як правило, вилучаються семантично зайві елементи оригіналу, тобто ті елементи сенсу, які певним чином повторюються в оригіналі або передача яких мовою перекладу може порушити норми останньої [4, с. 46].

Оригінал: In one of your drawers.

Переклад: У твоїй шухляді.

У наведеному прикладі ми бачимо, що у мові оригіналу Мевіс зазначає, що знайшла листівку в одній із шухляд свого батька, у той час як у перекладі задля економії лексичних знаків і збереження тривалості репліки перекладач вдався до перекладацької трансформації вилучення, зазначивши, що листівка була знайдена у шухляді батька.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, труднощі використання під час перекладу тієї чи іншої лексичної трансформації визначаються необхідністю дотримуватися норм та правил української мови без втрати сенсу оригіналу. Перекладачу потрібно вміти правильно і влучно застосовувати ті чи інші лексичні трансформації під час перекладу тексту. У нашому дослідженні ми розглянули теоретичні та практичні аспекти таких лексичних трансформацій, як калькування, запозичення, конкретизація, генералізація, додавання та вилучення слова. У подальшому вбачаємо за доцільне спрямувати наше дослідження на виявлення та аналіз граматичних перекладацьких трансформацій під час перекладу сучасного англомовного мультиплікаційного фільму «Монстри на канікулах» українською мовою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2011. 844 с.

2. Андрушко А.В. Особливості перекладу англомовних дитячих мультфільмів. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/15661/%D0%9E%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%83%20%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%B4%D0%B8%D1%82%D1%8F%D1%87%D0%B8%D1%85%20%D0%BC%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%84%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BC%D1%96%D0%B2.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (дата звернення: 18.01.2024).

3. Федченко Т.В. Прагмалінгвістичний аспект перекладу та специфіка локалізації текстів авіаційної галузі (на матеріалі англійської та української мов). Київ, 2021. 147 с.

4. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Ч. 2 Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця : Нова книга, 2001. 303 с.

5.Лисенко Г., Чепурна З. Досягнення функціональної тотожності як основи перекладацьких перетворень. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія «Філологічні науки»*. 2016. Кн. 2. С. 39–41.

REFERENCES

1.Selivanova, O.O. (2011). *Lingvistychna encyklopediya* [Linguistic encyclopedia] P.: Dovkillya-Kyu. 844 p. [in Ukrainian].

2.Andrushko, A.V. Osoblyvosti perekladu anglomovnyx dytyachyx multfilmiv [Translation peculiarities of english-speaking children's cartoons]. Retrieved from <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/15661/%D0%9E%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%83%20%D0%B0%D0%BD%D0%B3%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%B4%D0%B8%D1%82%D1%8F%D1%87%D0%B8%D1%85%20%D0%BC%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%84%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BC%D1%96%D0%B2.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (date of application: 18.01.2024).

3.Fedchenko, T.V. (2021). *Pragmalingvistychnyj aspekt perekladu ta specyfika lokalizaciyi tekstiv aviacijnoyi galuzi (na materialy anglijskoyi ta ukrayinskoyi mov)* [Pragmalinguistic aspect of translation and specificity of texts localization in the aviation industry (based on English and Ukrainian language material)]: mag. dys. na zdobuttya stupenya magistra zi specialnosti 035 “Filologiya” [M.Sc. thesis]. 147p.

4.Karaban, V.I. (2001). *Pereklad anglijskoyi naukovoyi i texnichnoyi literatury* [Translation of English scientific and technical literature.]. Ch.2 *Leksychni, terminologichni ta zhanrovo-stylistychni trudnoshhi* [Vol.2 Lexical, terminological and genre-stylistic difficulties.]. Vinnycya : Nova knyga. 303 p.

5.Lysenko, G., Chepurna, Z. (2016). *Dosyagnennya funkcionalnoyi totozhnosti yak osnovy perekladaczkyx peretvoren* [Achieving functional identity as the basis of translation transformations]. *Naukovi zapysky Nizhynskogo derzhavnogo universytetu im. Mykoly Gogolya. Filologichni nauky* [Scientific notes Nizhyn Mykola Gogol State Universit]. *Philological sciences*. Vol. 2. Pp. 39–41.